

מה, בן זה שלכאורה עצם הוויתו היא גישומה של תוחלת ועתיקה ועם זאת הריחה גם ניגוד קטבי, מסופן, לאותה תוחלת:

הרחקת ללכת ממני, בני,
בדרך מעקשים אל העתיד,
מנוף-חלומי הרחקת במרי,
ושחוק פיד רע ומבעית.

על נפשך, בני, בתפילה וברייב
לפי, הלום-אימיו, נאלם: —
מה ארחמך, בני, אך מה אועם
על אַבְדָּנְךָ כעל מרייך העו!

י. ע.

רעם

האמת ניתנת להיאמר: שירתו של אבות ישורון יכולה לשמש כר-מרעה, לשובע ולאורך-ימים, לסיעה שלמה של מבקרים, נתחנים, מעלי-סתומות ומכרסמי-סמלים — וזאת בעיקר משום שהוא מיוסר ייסורים גדולים ונאמנים של היעדר, קומוניקציה, בין שבחר בהם מאהבה ומרצון ובין שנגזרו עליו שלא בטובתו. כנגד זאת הרי הקורא, ובכלל זה אף קורא למוד-שירה וחובב-שיר, ודאי ייתפס בתחילה לתמהון-לבב, ואפילו לרוגזה, עם מקרא הקובץ הזה, שעצם השם הקרוי עליו («רעם», בעיץ צרויה דווקא) יחייב אימוץ-מוח שבפיענוח-נעלמים.

ודאי, אין שירה חייבת להיות קלה, פשוטה, בהירה, מובנת וכל כיוצא בכך. אמת הוא שרוב הפייטנים שהשתבחה יצירתם בתכונות אלו אין בהם ענין מיוחד, וכן גם אמת הבר-טה ונדושה היא ש"סתומים" ו"חדשים" על היום למחר הריהם נעשים "קלאסיים". אף על-פי-כן יש כמה תביעות ראשוניות — מילוניות, תחביריות, אף "הגיוניות" — שאין להשתמש מהן בשום תירוץ שהוא ואי-מילוין אין להצדיקו בשום קשירת-כתרים של "הרמטיות", "אוטוריות" וכן הלאה. תביעות אלו אין אבות ישורון יכול — או שאינו רוצה — להתחשב בהן. מתוך כך הוא נמצא מגרה סקננות, במידה ידועה, אבל בכך נמצא הוא גם מקפח כל הד. דבר זה מן

עתי-אלהב בישרותה, בקוצר-ידיה המוצהר, ברגשנותה המפורשת, בטולת-ההציצות.

לפיכך, אפילו כשאנו מוצאים שיר כגון "קינה" (ע' 102, "לגשמת בן-ציון ישראלי") הפותח בשורות "יה אלי, אלי, / אדברה אתך משפטים / על מות האיש / בן ציון ישראלי!" או שיר נוסף, הנקרא בתכלית-הפשטות "לזכר מנחם פוזנסקי" ("...אתה לא תשוב אלינו, / אל ביתנו בירושלים העיר, / אל מי אשיח, אהמה, / ואל מי אדבר שיר?" — ע' 103), לא יתנו לבנו לפטרם בעקימת-שפתיים של היתול סתם. כי האיש הכותב, שוב בתכלית-הפשטות, שיר בשם "לדוד מזמור" ("לנכדי דוד בן השנה"), והמתאר שם את "שיכון זה", בו תחונך, / תחוק ותגדל לתפארה, / עד שתדע לצעוד בסך / ולהשיב מלחמה שעי-רה", הוא גם היודע — באותו שיר עצמו — לחזות לפניו את נכדו כשהוא "בשרות של צבא ההגנה לישראל... משתער בעוז בכי" דון" ולבו, לב הסב, לא רק "יעלוז" כי אם גם "יהרד", עד שהוא צועק אל אלוהיו: "הוי, אלוהי הרחמים! / חוסה עלי מעט / והנני! / את חזון מוראות העתיד / אל גא תראני" (ע' 100/1). הוא גם היודע לבטא, באחד השירים הנאים ביותר שבקובץ ("בודדים אני", ע' 72), הרגשת בדידות עמוקה, ואם גם ראשונית מאד: "...בודדים אנו בחול כביום-הג, / כאריה בסופכו וכצ-פור על גג / ... נלקחים אנו כשה למכלה, / וככלות בשרנו גם שביינו כלה... / ושב אז לאלוה חלקו המך / כעניגול הנע אל מרכזו הרוגע"...

אחד השירים שבכאן («תפילה על בני», ע' 31) ראוי בהחלט לניתוח פסיכו-חברתי בפני עצמו, ניתוח רחב מכפי שיעורה של רשימה קצרה כזאת. בלשון בוטה, בלב מורתח ובאורה בלתי-אמצעי ביותר, מעלה כאן אב יהודי טוב את יחסו האמביוואלנטי אל בנו, בן-הארץ, יוצא-חלציו הזר לו כל-כך, משום-

* מרדכי טמקין: אגד קט (שירים); הוצאת "דבר", 1961; 103 עמ'.

אין ספק שזוהי היסטוריוסופיה שרירותית, גם אפשר לומר שיותר משתוכל לתרום למח" שבה המדינית ריהי בגדר "דרש" אישי, פרטי, "מעניין" כשלעצמו, אבל גם מוסיף טישטוש על הירהורי-לב, אף-על-פי-כן אין כאן מקום, כמובן, לזיכוח ולעירעור, שהרי זוהי קודם-כל תעודה אישית סובייקטיבית, וכל עיון בזיקתה ל"עובדות" או לחקירות כלשהן יהיה בלתי-רלבנטי עד כדי גיחוך.

תמונת-העולם הזאת, ה"אני מאמין" הזה, באו על ביטויים השלם ביותר בפואמה "פסח על כוכים", שראתה אור בראשונה לפני תשע שנים, עשתה בזמנו רושם מסוים אף זכתה לפרשנות נרחבת. אבל מצטיירים הם ביתר-בילור, אם גם בהדגשה "רעיונית" פחות, עוד בצרור-השירים, "על חכמות דרכים" (1942), שהוכלל אף הוא בקובץ שלפנינו, שהוא "כיגוסה השלם הראשון" של שירת אבות ישראל. שירי "על חכמות דרכים" עדיין הם הפועלים על הקורא את הפעולה החזקה ביותר; אולי מפני ששם עדיין שומר המסור רר על כמה כלים חיוניים של מלאכת-השיר ושיחיושיג אנושי, ואף כי תכופות הוא מגיע עד גבול ה"הרמסיות" הרי אך בנדיר הוא מרחיק הרבה אל מעבר לו. קטעי הפרווה המעטים ששובצו ב"רעם" הם נאות-מדבר משיבינפש. אולי כדאי שיוסיף עליהם ישראל, עם הזמן...

צ. ק.

השושנה הכחולה

משה גיורא מפרסם משיריו זה למעלה מעשרים שנה, ומבחינה זו לפחות אפשר לראות בו אחד מ"קשישי הצעירים". במשך הזמן הזה פירסם, כמדומה, שני קבצים לפחות. "השושנה הכחולה" כוללת משיריו הראשונים והאחרונים כאחד, וכן גם כ־30 עמודי תרגומים, משירי בירון, דהימפסה, דירותי פארקר ופטרנק.

כבחינה שאיננה כרונוולוגית בלבד אולי היא בעל-זותק עוד יותר. השירים בכללותם, ראשונים כאחרונים, אף שניכרים בהם עקביותם של משוררים בניימינו -- וכן בחירת המשוררים הזרים שאליהם נמשך

הסתם יהיה בו כדי להסב לו צער במיוחד, מפני שניכר כי באמת-ובתמים מבקש הוא להשמיע באזנינו איזה לקח, איזה דבר-מוסר, איזה בשורה בעלת משמעות ציבורית-מדינית דוחקת ביותר -- להשמיע עלינו איזה השפעה רעיונית. מבעד לחומה עבה, אך שקופה, של זכוכית אנו רואים אותו אל-נכון: שפתיו נעות והוא עושה לנו סימנים של דחיפות וקוצר-רוח, אבל קולו לא יישמע ודבריו לא יגיעונו; רק אם נתאמץ מאד נוכל להבין, על פי תנועות השפתיים, ועל דרך ההשערה בלבד, אייאלה הגאים והברות, ועירפה זעיר-שם...

בעצם, אולי הגזמנו מעט. רעיון-אב אחד או שנים אפשר בכל-זאת לתפוס, בבהירות יחסית, לפחות לאחר עיון משווה במספר שירים, ובתוך הערפלים הכבדים שמפל עבר אפשר לנחש את קיומם כמעט בכל יתר השירים. אלו הן אבני-שתייה של כל הגותו, הרגשת-לבו ובשורתו הציבורית, ביטוי-מפתח לאישיותו הפיוטית -- שעצם קיומה איננו כלל בחוקת ספק. זהו רעיון מקורי, אישי מאוד, חריף, מיוחד-במינו למדי, אם גם לא מורכב ביותר; השורות שכתב המלביה"ד על גב הספר יש בהן כדי למצותו מיצוי מספיק לצורך ענייננו, ואין לנו אלא להביאן פה לפני הקורא:

"...וזכרונות העיירה בפולין ומראה נוף ארצנו ותושביו הערביים לא נשאר בלב המשורר שתי רשויות נפרדות. אם באב ובאם מן העיירה מתגלה היהדות בניצח נוצה האחרון, זה שבו הובאה אל המשורר, הרי שבפדוי ובפדוית מתגלה היהדות הקדומה של אברהם. יצחק ויעקב. בעיירה של היהודים' ובמאהל מגלה ישראל תוכן רוחני אחד וזו מוסיף אחד של תרבות ארוכה ורצופה. שואת יהדות אירופה והאיבה הגדולה שבין בני עבר לבני ערב' הם בעיניו שני פנים של אסון לאומי אחד".

* אבות ישראל; רעם (שירים); הוצאת אגודת הסופרים העבריים ליד דביר, תשכ"א; עמ' 222.